

УДК 81'367.627-047.3:81(=161.2)

DOI: 10.31651/2226-4388-2024-36-86-93

ЧИСЛІВНИК ТА ЙОГО АКСІОЛОГІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

О. В. Ковтун, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології, докторант кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури факультету філології, психології та іноземних мов

*Донецького національного університету імені Василя Стуса
(Вінниця, Україна)*

e-mail: o.kovtun.work@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9139-8987>

Ідентифікатор Scopus-Author: 57218103019

У статті проаналізовано оцінний потенціал числівника як частини мови в руслі традиційних і новітніх граматики та нових наукових парадигм. З'ясовано, що відображення подій навколишньої реальності відбувається в мові через призму категорії оцінки, яку традиційно тлумачать як наслідок мовного висловлення логіко-філософських оцінних суджень, а тому в сучасному мовознавстві активно розвивається граматики оцінки як самостійний науковий напрям, дослідження провадять насамперед у фокусі граматики морфології. Продемонстровано, що, попри периферійний характер числівника, дослідницькі аспекти його вивчення на сьогодні себе не вичерпали. У ХХІ столітті цей лексико-граматичний клас почали досліджувати з погляду прагматичної, лінгвокогнітивної, лінгвоконцептуальної парадигм знань, зокрема й у ракурсі таких нових напрямів мовознавства, як поетична граматики, теорія прецедентності, дискурслінгвістика, морфології оцінки, граматики стилістики, а також порівняльно-історичного та порівняльно-зіставного мовознавства. Констатовано, що український числівник має великі можливості щодо моделювання оцінних значень, експресії, художніх мовних засобів, оскільки він може вербалізувати низку оцінних значень, зокрема й емоційно-оцінних, що важливо для розбудови морфології оцінки. Виокремлено систему оцінних значень, виражених в українській мові числівником. Вивчення граматики у фокусі аксіології дає змогу побачити динаміку граматики системи, формує новий погляд на традиційну проблематику і, відповідно, сприяє розвитку самої граматики науки.

Ключові слова: лінгвоаксіологія, граматики оцінки, граматики морфології, категорія оцінки, оцінне значення, числівник, функційне навантаження.

Актуальність. Загальнопоширеним є методологічний постулат сучасної лінгвістики про те, що частини мови – це певний модус презентації докільля в мовній свідомості. Граматики оцінки (Т. Космеда [16], О. Халіман [20; 32]) – новий напрям українського мовознавства, виокремлюваний у межах української лінгвоаксіології та спроектований на дослідження своєрідності граматики категорії оцінки за допомогою граматики різних частин мови. На сьогодні розроблено морфологію оцінки (О. Халіман [32]), що спрямована на вияв аксіологічного потенціалу під час вербалізації окремих морфологічних категорій, однак залишається потреба окреслити аксіологічний потенціал кожної окремої частини мови, про що пише Т. Космеда, порівн.: «На виконання оцінних функцій зорієнтована не тільки лексична, але й граматики семантика, і частиномовне розшарування лексики із семантикою оцінки» [18, с. 51].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасному українському мовознавстві поширені праці, у яких особливості числівника як частини мови пояснюють з урахуванням специфіки його частиномовного значення, а саме: комплексної категорії абстрактного числа, у якій генетично поєднані поняття (а) індексу, (б) місця в системі лічби, (в) лічильних sukcesій кількості та інтенсивності якості, що є ознаками предмета (С. Жаботинська [5], В. Токарчук [31]). Саме ознака 'лічильні sukcesії кількості та інтенсивності якості, що є ознаками предмета'

і тим ґрунтом, спираючись на який і можна моделювати оцінні значення. Про це йдеться і в працях Г. Арполенко, К. Городенської, Г. Щербатюк [2], а також В. Герасимчук [4], М. Івченко [7] та ін. Крім названих авторів, у різних аспектах числівник досліджували такі вчені, як О. Аргуткіна [1], Т. Космеда [18; 19], М. Каламаж [8–14], Т. Лукінова [21; 22], Ю. Шевельов [34], С. Швачко [33], І. Павлова [23–28], які звертали увагу на прагматичну спроможність цього класу слів.

Мета дослідження – показати потенціал числівника щодо його можливостей моделювати оцінні значення в українській та англійській мовах. **Об’єкт вивчення** – морфологія оцінки української та англійської мов, а її **предмет** – оцінний потенціал числівника як частини мови в українській та англійській мовах.

Матеріали й методи дослідження. Система спеціальних лінгвістичних методів, використаних у статті, ґрунтована на інтегруванні застосованих наукових підходів – системного (структурного) та функційного (дискурсивного), зокрема, аксіологічний метод дає змогу з’ясувати особливості граматики категорії оцінки засобами числівникових форм, а також описовий, за допомогою якого презентуємо матеріал, робимо узагальнення й висновки, порівняльно-зіставний – для відповідного порівняння форм числівника української та англійської мов, а також метод опитування – з метою з’ясування особливостей асоціативного наповнення числівникових форм аксіологічними смислами.

Результати дослідження та їх обговорення. Тривалий час існувала думка, що числівник належить до закритих лексико-граматичних систем, що не має можливості моделювати прагматичні смисли через обмеженість семантичного значення. Водночас відомі й твердження про те, що числівник усе ж має здатність «нейтралізувати» лексичне значення кількості й одночасно актуалізувати широкий смисловий спектр, зокрема й оцінний. Т. Космеда продемонструвала, як поняття числа інтерпретували давні греки, зокрема піфагорійці: саме вони вказали на зв’язок числа з поняттям оцінки, адже, на думку піфагорійців, оцінка виявлена через гармонію числа: «одиничність» – це земне, «подвійність» – це духовне, вічне, «троїстість» – це Бог (Бог-отець, Бог-син, Святий Дух) [16, с. 41].

До цього часу актуальні дискусії щодо самостійності числівника як частини мови, хоча водночас учені не сумніваються в тому, що він має своєрідну словотвірну будову, синтаксичні особливості й унікальну категорійну семантику.

Числівник як самостійна частина мови є особливим класом слів, що в українській та англійській мовах містить кілька підкласів: (1) кількісні: власне кількісні, збірні, дробові, неозначені та (2) порядкові. Кожен із зазначених розрядів містить набір відповідних граматичних ознак, що моделюють певну систему граматичних форм: кількісні (категорія роду /непослідовно/ та категорії відмінка), а порядкові – тяжіють до прикметника, презентуючи його граматичні ознаки.

В академічних граматиках української мови [див.: 3; 30] презентовано ознаки числівника з урахуванням вузького і широкого підходів. До них зараховують (а) відсутність фонетичної подібності, (б) у вузькому розумінні в системі числівника можна залишити лише розряд кількісних (вони вказують тільки на кількість). Утім кількісні числівники, що загальновідомо, презентують певну невпорядкованість граматичних ознак, що виявляється у формах їх сполучуваності з іменниками (узгодження і керування). Цілі, дробові, збірні кількісні й порядкові числівники мають спроможність моделювати похідні, серед яких і композити: *три, троє – трійка, тричі, втроєх, потроєння, трійня* тощо; *потрійний, троякий, триєдиний, тризначний* і под. За семантикою до числівника близькі іменники *трійка, трієчка*, відсутні в англійській мові.

Схарактеризовані й функції числівника в українській мові щодо називання. Указано на їхній деривативний потенціал, що характерний для української [див.: 15] та англійської мов. С. Жаботинська зреалізувала компаративне дослідження цієї проблеми [5].

Базовим методологічним твердженням щодо граматичного статусу числівника є таке: *граматична цілісність числівника ґрунтована на його значеннєвій цілісності. У мовній свідомості вироблені відповідні уявлення про число й кількість, що певним чином абстраговані.*

Без сумніву, граматичні ознаки числівника децю розмиті.

Вивчення числівника щодо його потенціалу презентувати оцінне значення розпочала Т. Космеда, окресливши, зокрема, «п'ять формул категорії оцінки»: ідеться про оцінку якості знань за допомогою п'яти балів, розміщених на шкалі оцінки [16, с. 90]. Хоч на сьогодні ця формула видозмінена, оскільки шкалу оцінки трансформовано й заґрунтовано на дванадцятибальній системі.

Поширені дослідження, у яких числівник розглядають у парадигмі генетартивної лінгвістики, зокрема про це пише українська мовознавиця С. Жаботинська: ідеться про теорію Б. Брейндера. Відштовхуючись від поняття мовних універсалій, вчена актуалізує підхід до вивчення числівника крізь призму психологічних процесів породження мови [5].

Отже, лінгвісти вважають, що семантика абстрактного числа – це феномен, який своєрідно вербалізований для виконання низки номінативних функцій і в українській, і в англійській мовах, серед яких назвімо: а) квантитативну, б) порядкову, в) квалітативну та г) індексувальну (С. Жаботинська [5], М. Каламаж [8–14]). Водночас потенціал числівника щодо механізмів реалізації функцій оцінювання доволі належно не вивчений, насамперед і в порівняльному ракурсі.

Існує думка, що саме спроможність числівника виконувати індексувальну функцію наближує його за семантико-граматичними ознаками до лексико-граматичного розряду власних назв іменника, коли простежуємо певну індивідуалізацію назви. На сьогодні доведено, що значення власної назви має не семантичну, а прагматичну природу [див.: 17], що можемо спроектувати й на особливості природи числівникових значень. Уважають, що власні назви містять своєрідний код національної культури. Очевидно, такий самий код мають і числівники. Не викликає сумніву твердження С. Жаботинської про числівник як презентант «лічилної суксесії», який виражає ознаки, спільні з відносним прикметником, але як реалізатор значення інтенсивності виконує функції якісних прикметників, зокрема вживаний в українській мові у формі вищого і найвищого ступенів порівняння. Напр.: *Один Масалов чого вартий – першіший хабарник!* (<https://cutt.ly/vw6V7fcA>); – *Обидва будуть першими, – заявив я. – Перший заступник першим і другий заступник ще першіший першого* (О. Черногуз); *Той Ваш, за висловом Григорія Кочура, «першіший» переклад сподобався Вашій вчительці, й вона порадила Вам і далі працювати* (<https://cutt.ly/Bw6V5Cnz>). Проте в англійській мові числівник таких можливостей не має.

Що стосується кількісних числівників, то їхня оцінна семантика пов'язана із сакралізацією, міфологізацією та ідеологізацією числа, що характерно для української національної традиції, зокрема й фольклорної. Т. Лукінова, наприклад, указує на можливі причини з'яви аксіологічних значень схвалення в потужно символізованого числівника «дев'ять», зокрема: під час весілля в Карпатах використовують *дев'ять пелюсток* для оздоблення весільного короваю; на Поліссі майбутня свекруха дарує нареченій *дев'ять пирогів*; у рекомендаціях, вироблених народною медициною, хворого туберкульозом повинні купати у воді з *дев'яти бродів* або в узварі з *дев'яти меж*, а особливою силою, за повір'ям, наділена трава *дев'ятисил*. Схвальне значення має числівник «дев'ять» і в англійській мові, оскільки презентує потрійний синтез тілесного, інтелектуального та духовного і його використовують як символ у лікувальних обрядах [35, с. 233–234].

Символіку числа «три» в українській та інших лінгвокультурах описує В. Жайворонок, порівн.: «з найдавніших часів символізує довершеність, досконалість; з давніх-давен число мало релігійний характер у всіх країнах і в усіх народів <...> у християн – Сила, Мудрість, Любов; дуже часто число три трапляється у Святому Письмі: три царі принесли новонародженому Месії три дари (золото, ладан, миро), Святу Родину становлять три особи (Марія, Йосиф, Христос) <...>, на Голгофі було три хрести, напис на хресті був трьома мовами – гебрійською, грецькою й латиною; померши на 33-му році, Христос воскрес на третій день о третій годині ранку; в українців число три відіграє значну міфічну, містичну й магичну роль, пор. легенду про будівництво Києва трьома братами – Русом, Ляхом і Чехом (за іншою легендою – Києм, Щеком і Хоривом), пісню про три криниченьки й три дівчиноньки, балади про чарівне трой-зілля,

колядку про трьох братів, трьох товаришів (сонце, місяць, дощ) і церкву «з трьома верхами», казкові три загадки й три дороги; <...> до цього додамо казкові три дороги, билинні три богатирі, пісенні три вечори <...> *Один син – не син, два сини – півсин, три сини – ото тільки син* (М. Номис)» [6, с. 604]. Як бачимо, зафіксовано аксіологічне значення ‘довершеність’, ‘досконалість’. В англійській мові також спостерігаємо позитивне оцінне значення цього числівника, оскільки число «три» символізує духовний синтез і пов’язане з основними релігійними принципами, поняттями неба і Трійці [35, с. 232].

Семантику позитиву має і числівник «сорок», порівн.: «...за повір’ям, хто вб’є гадюку, тому відпускається 40 гріхів; на писанках бачимо орнамент *сорокаклі́нці*; за народною загадкою, людина сидить сорок тижнів у в’язниці, тобто в лоні матері; через 40 днів породілля мусить брати очисну молитву; на сороковий день по смерті справляють *сороковини* <...>; можна думати, що це число набуло епічного значення під християнським впливом (40-денний піст, 40-річне мандрування Мойсея пустелею, 40 днів перебував Мойсей на горі Синаї, сорок днів постили у пустелі пророк Ілля і Спаситель світу, сорок годин спочивало в гробі тіло Христове)» [6, с. 548].

Авторка цієї наукової розвідки впродовж 2021–2023 рр. провела опитування щодо асоціативного сприйняття числівників «три», «дев’ять» і «сорок» серед 100 мовців – студентів-філологів Донецького національного університету імені Василя Стуса освітнього рівня магістратури. Вони відповідали на запитання про те, «які аксіологічні асоціації викликають у свідомості мовців названі числівники: позитивні чи негативні?» із проханням за можливості конкретизувати значення. Практично всі опитані (92 учасники) відповіли, що в їхній мовній свідомості ці числівники асоційовані з такими смислами, як ‘сакральність’, ‘релігійність’, ‘християнство’, ‘давнина’, ‘фольклорна традиція’, ‘міфічність’, ‘добро’, ‘сила’. Названі числівники загалом викликають значення позитиву і схвалення. І лише 8 учасників указали на такі смисли, як ‘таємничість’, ‘невідомість’, ‘страх’. Числа «три», «дев’ять» і «сорок» у них викликають негативні асоціації. На запитання, «чому виникають ті чи інші оцінні асоціації?», опитані називали певні прецедентні життєві ситуації, пов’язані із цими числами. Отже, для смислового ореолу зазначених числівників характерна аксіологічна амбівалентність.

Видається доцільним навести яскравий текст авторства А. Содомори щодо інтерпретації числівника: «Числівник – то не іменник, за яким одразу щось бачимо... То також не прикметник, який допомагає виразніше уявити собі те, про що йде мова. Числівник, скільки разів не повторюємо його, залишиться числівником: один, два, три... Числівник – то мізкування, то мовчанка. Учні Пітагора не порушували мовчанки протягом п’яти років, і лише тому, ознайомившись із його творами, збагачені мовчанкою, випробувані нею, могли бачити свого вчителя і вести з ним бесіду. Скажімо, про те, що одиниця – це початок усього, що їй, причині, належить щось невизначене – двійка, що від них походять числа, від цих – крапки, від крапок лінії, далі – плоскі фігури; потім фігури об’ємні; відтак – тіла, що у своїй основі мають вогонь, воду, землю і повітря, врешті – наділений душею, розумний, кулеподібний світ, у центрі якого – Земля, ... теж, додамо, лише крапка у Всесвіті...» [29, с. 17–18].

Висновки й перспективи. У процесі функціонування числівник української та англійської мов презентує свій мінливий семантико-граматичний характер, що окреслює його аксіологічний потенціал. Це мотивовано наявністю в числівника абстрактної семантики, яка може наповнюватися конкретизувальними сакральними, міфологізованими й соціологізованими символічними смислами, що пояснюється відповідними прецедентними текстами, висловленнями, ситуаціями. Зазначене доводить асоціативний експеримент: реакції опитуваних на числові коди української національної культури, що відповідно фіксують індивідуалізовані аксіологічні смисли.

Словники символів лінгвокультур засвідчують систему вироблених у кожній культурі значень. Числівники, без сумніву, містять своєрідний код кожної національної культури. Ідеться про символічний простір, який створюють числівники, певні концепти мовної картини світу, що реалізують модус духовності кожного народу, відповідні емоції чи почуття, інтелектуальні оцінки амбівалентного характеру. Порядкові числівники можуть презентувати значення

інтенсифікації якості, вираження його більшого чи меншого ступеня – вербалізації ступеня вияву категорії оцінки, що ковзає по відповідній шкалі оцінки.

Аналіз своєрідності вияву значень числівника дає змогу висновувати, що лінгвоперсона як суб'єкт пізнання довілля створює числівникові смисли відповідно до своїх знань, інтелекту, соціальних установок. Водночас інтерпретація числівникових смислів відбувається на ґрунті актуалізації не денотативного-сигніфікативного значення, а в системі вироблених у лінгвокультурних конотацій.

І в українській, і в англійській лінгвокультурах числівник пов'язаний із поняттям кількості, якості й оцінки. Відповідно до зазначеного він слугує для суто кількісної, якісно-кількісної оцінки довілля, містить великий аксіологійний потенціал.

Перспектива цього дослідження полягає в можливостях створення словника числівника, що інтерпретуватиме аксіологійні значення й смисли цієї частини мови, зокрема й у порівняльно-зіставному аспекті на матеріалі різних мов.

Список використаної літератури

1. Аргуткіна О. А. Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми «Число»: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2001. 218 с.
2. Арполенко Г. П., Городенська К. Г., Щербатюк Г. Х. Числівник української мови. Київ: Наук. думка, 1980. 244 с.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови; за ред. І. Р. Вихованця. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.
4. Герасимчук В. А. Майже все про числівник. Київ: ІСДО, 1995. 124 с.
5. Жаботинская С. А. Числительные современного английского языка (к вопросу о категориальном статусе): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Київ, 1982. 208 с.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
7. Івченко М. П. Числівники української мови. Київ: КДУ, 1955. 143 с.
8. Каламаж М. А. Вербалізація концепту «невизначена кількість» у фразеологічних знаках української та англійської мов. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Сер. 9: Сучасні тенденції розвитку мов. Вип. 1. Київ, 2007. С. 207–215.
9. Каламаж М. Квантитативність у вимірі лінгвогносеології. *Актуальні проблеми іноземної філології: міжвуз. зб. наук. ст.: «Лінгвістика і літературознавство»*. Вип. II. Київ: Освіта України, 2008. С. 11–18.
10. Каламаж М. А. Семантико-когнітивні аспекти фразеологічних одиниць англійської мови з числівником *one*. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*: зб. наук. пр. Вип. 18. Київ: ВЦ КНЛУ, 2007. С. 51–59.
11. Каламаж М. Специфіка моделювання фразеоквантитативних одиниць із градаційною семантикою. *Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст.: «Лінгвістика і літературознавство»*. Вип. XIV. Ніжин: Вид-о «Аспект-Поліграф», 2007. С. 31–36.
12. Каламаж М. А. Способи сегментації і квантифікації субстанцій навколишнього світу в різноструктурних мовах. *Науковий вісник: Кафедра ЮНЕСКО КНЛУ: LINGUAPAX – VIII: Мова, освіта, культура. Наукові парадигми і сучасний світ. Філологія. Педагогіка. Психологія*. Вип. 15. Київ: ВЦ КНЛУ, 2007. С. 111–115.
13. Каламаж М. А. Функціональні характеристики числівників сучасної англійської мови (на матеріалі художніх текстів). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*: зб. наук. пр. Вип. 12. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2007. С. 174–181.
14. Каламаж М. А. Числівник: екстралінгвістичні та лінгвістичні характеристики. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*: зб. наук. пр. Вип. 18. Київ: ВЦ КНЛУ, 2007. С. 160–168.
15. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ: ВД Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
16. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2000. 350 с.
17. Космеда Т. Ego і Alter ego Тараса Шевченка у просторі щоденникового дискурсу: монографія. Дрогобич: Коло, 2012. 372 с.
18. Космеда Т. А. До питання про граматичне вираження категорії оцінки. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2003. Вип. 10. С. 50–56.
19. Космеда Т. А., Аргуткіна О. А. Огляд аспектів вивчення слів мікросистеми «Число» в руслах традиційної та нової лінгвістичних парадигм. *Лінгвістика*: зб. наук. пр. Луганськ: Альма-матер, 2003. Вип. 1. С. 57–65.
20. Космеда Т. А., Халіман О. В. «Грамматика оцінки» як актуальна проблема сучасного мовознавства. *Лінгвістичні студії*. Донецьк: Донец. нац. ун-т, 2011. Вип. 22. С. 17–23.
21. Лукінова Т. Б. Категорія кількості як елемент духовної культури давніх слов'ян. *XI Міжнародний з'їзд славістів. Слов'янське мовознавство*: доповіді. Київ: [б/в,] 1993. С. 23–27.
22. Лукінова Т. Б. Числівники в слов'янських мовах: (Порівняльно-історичний нарис). Київ: Наук. думка,

2000. 370 с.

23. Павлова І. А. Вживання числівників у художній прозі Г. Ф. Квітки-Основ'яненка (семантико-культурний аспект). *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко. Харків, 2003. Вип. 11. Ч. II. С. 47–52.

24. Павлова І. А. Поетична семантика числівника у творах В. Стуса. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко. Харків : ХДПУ, 2001. Вип. 6. С. 192–198.

25. Павлова І. А. Семантика числівника у мові творів Ліни Костенко. *Південний архів*. Філол. науки : зб. наук. пр. Херсон : ХДПУ, 2002. Вип. XVI. С. 201–205.

26. Павлова І. А. Функціональна навантаженість числівника *один* в ідіостилі Б. Олійника. *Лінгвістична палітра* : зб. наук. пр. з актуальн. проблем лінгвістики / за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко. Харків, 2009. С. 351–357.

27. Павлова І. А. Числівники у поетичному тексті. *Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк : «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2002. № 5. С. 76–80.

28. Павлова І. А. Числівник як вербальний сигнал феномену прецедентності у поетичному дискурсі шістдесятників. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. Харків. № 910. 2010. Вип. 60. Ч. I. С. 558–564.

29. Содомора А. Наодинці зі словом. Львів : Літопис, 1999. 475 с.

30. Сучасна українська літературна мова / за ред. І. К. Білодіда: в 5-ти кн. Київ : Наук. думка, 1969. Кн. 2. 364 с.

31. Токарчук В. А. Номінативні одиниці з нумеральним компонентом: лінгвокогнітивний аналіз (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2013. 20 с.

32. Халіман О. В. Граматика оцінки: морфологічні категорії української мови : монографія. Харків : Майдан, 2019. 458 с.

33. Швачко С. А., Медвідь О. М. Когнітивний аспект квантитативних слів. *Вісник Київ. лінгвіст. ун-ту*. Сер. «Філологія». 1998. Т. 1. № 1. С. 33–40.

34. Шевельов Ю. Up or out? З проблематики формування українського числівника як частини мови. *Вибрані праці* : у 2 кн. Кн. 1. Мовознавство / упоряд. Л. Масенко. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 453–460.

35. Cirlot J. E. *A Dictionary Of Symbols*. Second Edition. London : Routledge, 2001. 451 p.

References

1. Arhutkina, O. A. (2001). Kontseptualno-semantychnyi i funktsionalnyi aspekty mikrosystemy «Chyslo» [Conceptual-semantic and functional aspects of the “Number” microsystem]. PhD dissertation (Ukrainian language). Kharkiv, 218 (in Ukr.).

2. Arpolenko, H. P., Horodenska, K. H., & Shcherbatiuk, H. Kh. (1980). Chyslivnyk ukrainskoi movy [Numeral of the Ukrainian language]. Kyiv : Nauk. dumka, 244 (in Ukr.).

3. Vykhoivanets, I. R., & Horodenska, K. H. (2004). Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy [Theoretical morphology of the Ukrainian language]. Kyiv : Pulsary, 398 (in Ukr.).

4. Herasymchuk, V. A. (1995). Maizhe vse pro chyslivnyk [Almost everything about numerals]. Kyiv : ISDO, 124 (in Ukr.).

5. Zhabotinskaya, S. A. (1982). Chislitelnyie sovremennogo angliyskogo yazyika (k voprosu o kategorialnom statue) [Numerals of modern English (on the issue of categorical status)]. PhD dissertation (English language). Kyiv, 208 (in Rus.).

6. Zhaivoronok, V. V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury. Slovyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture. Dictionary-reference]. Kyiv : Dovira, 703 (in Ukr.).

7. Ivchenko, M. P. (1955). Chyslivnyky ukrainskoi movy [Numerals of the Ukrainian language]. Kyiv : KDU, 143 (in Ukr.).

8. Kalamazh, M. A. (2007). Verbalizatsiia kontseptu «nevyznachena kilnist» u frazeolohichnykh znakakh ukrainskoi ta anhliiskoi mov [Verbalization of the concept “indefinite quantity” in phraseological signs of the Ukrainian and English languages]. In: *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Suchasni tendentsii rozvytku mov* [Scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanov. Modern trends in language development], 9(1), 207–215 (in Ukr.).

9. Kalamazh, M. A. (2008). Kvantytatyvnist u vymiri linhvohnoseolohii [Quantitativeness in the dimension of linguistic epistemology]. In: *Aktualni problemy inozemnoi filolohii. Linhvistyka i literaturoznavstvo* [Actual problems of foreign philology. Linguistics and literary studies], (II), 11–18 (in Ukr.).

10. Kalamazh, M. A. (2007). Semantyko-kohnityvni aspekty frazeolohichnykh odynyts anhliiskoi movy z chyslivnykom one [Semantic-cognitive aspects of phraseological units of the English language with the numeral one]. In: *Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu* [Problems of word, sentence and text semantics], (18), 51–59 (in Ukr.).

11. Kalamazh, M. A. (2007). Spetsyfika modeliuvannia frazeokvantatyvnykh odynyts iz hradatsiinoiu semantykoiu [The specifics of modeling phrasal quantitative units with gradational semantics]. In: *Aktualni problemy slov'ianskoi filolohii. Linhvistyka i literaturoznavstvo* [Current problems of Slavic philology. Linguistics and literary studies], (XIV), 31–36 (in Ukr.).

12. Kalamazh, M. A. (2007). Sposoby sehmentatsii i kvantyfikatsii substantsii navkolyshnoho svitu v riznostrukturnykh movakh [Ways of segmentation and quantification of substances of the surrounding world in multi-

- structured languages]. In: *Naukovyi visnyk. Filolohiia. Pedagogika. Psykholohiia* [Scientific Bulletin. Philology. Pedagogy. Psychology], (15), 111–115 (in Ukr.).
13. Kalamazh, M. A. (2007). Funktsionalni kharakterystyky chyslivnykiv suchasnoi anhliiskoi movy (na materiali khudozhnikh tekstiv) [Functional characteristics of the numerals of the modern English language (based on the material of literary texts)]. In: *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoi linhvistyky* [Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics], (12), 174–181 (in Ukr.).
  14. Kalamazh, M. A. (2007). Chyslivnyk: ekstralinhvistychni ta linhvistychni kharakterystyky [Numeral: extralinguistic and linguistic characteristics]. In: *Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu* [Problems of word, sentence and text semantics], (18), 160–168 (in Ukr.).
  15. Klymenko, N. F., Karpilovska, Ye. A., & Kysliuk, L. P. (2008). Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykoni [Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon]. Kyiv: VD Dmytra Buraho, 336 (in Ukr.).
  16. Kosmeda, T. (2000). Aksiolohichni aspekty prahmalinhvistyky: formuvannia i rozvytok katehorii otsinky [Axiological aspects of pragmalinguistics: formation and development of the evaluation category]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 350 (in Ukr.).
  17. Kosmeda, T. (2012). Ego i Alter ego Tarasa Shevchenka u prostori shchodennykovoho dyskursu [Ego and Alter ego of Taras Shevchenko in the space of diary discourse]. Drohobych: Kolo, 372 (in Ukr.).
  18. Kosmeda, T. A. (2003). Do pytannia pro hramatychni vyrazhennia katehorii otsinky [To the question of the grammatical expression of the evaluation category]. In *Linhvistychni doslidzhennia* [Linguistic studies], Kharkiv, (10), 50–56 (in Ukr.).
  19. Kosmeda, T. A., Arhutkina, O. A. (2003). Ohliad aspektiv vyvchennia sliv mikrosystemy “Chyso” v ruslakh tradytsiinoi ta novoi linhvistychnykh paradyhm [Review of aspects of studying words of the “Number” microsystem in the traditional and new linguistic paradigms]. In: *Linhvistyka* [Linguistics], (1), 57–65 (in Ukr.).
  20. Kosmeda, T. A., Khaliman O. V. (2011). “Hramatyka otsinky” yak aktualna problema suchasnoho movoznavstva [“Grammar of evaluation” as an actual problem of modern linguistics]. In: *Linhvistychni studii* [Linguistic studies], (22), 17–23 (in Ukr.).
  21. Lukinova, T. B. (1993). Katehoriia kilkosti yak element dukhovnoi kultury davnikh slovyian [The category of quantity as an element of the spiritual culture of the ancient Slavs]. In: *XI Mizhnarodnyi zyzd slavistiv. Slovyianske movoznavstvo* [XI International Congress of Slavists. Slavic linguistics], 23–27 (in Ukr.).
  22. Lukinova, T. B. (2000). Chyslivnyky v slovyianskykh movakh: (Porivnialno-istorychni narys) [Numerals in Slavic languages: (Comparative-historical essay)]. Kyiv : Nauk. dumka, 370 (in Ukr.).
  23. Pavlova, I. A. (2003). Vzhyvannia chyslivnykiv u khudozhnii prozi H. F. Kvitky-Osnovianenka (semantyko-kulturnyi aspekt) [The use of numerals in the fiction of G. F. Kvitka-Osnovyanenko (semantic and cultural aspect)]. In: *Linhvistychni doslidzhennia* [Linguistic studies], 11(II), 47–52 (in Ukr.).
  24. Pavlova, I. A. (2001). Poetychna semantyka chyslivnyka u tvorakh V. Stusa [Poetic semantics of the numeral in the works of V. Stus]. In: *Linhvistychni doslidzhennia* [Linguistic studies], (6), 192–198 (in Ukr.).
  25. Pavlova, I. A. (2002). Semantyka chyslivnyka u movi tvoriv Liny Kostenko [Numeral semantics in the language of Lina Kostenko’s works]. In: *Pivdennyi arkhiv. Filol. nauky* [Southern Archive. Philol. science], XVI, 201–205 (in Ukr.).
  26. Pavlova, I. A. (2009). Funktsionalna navantazhenist chyslivnyka odyv v idiostyli B. Oliinyka [The functional load of the numeral one in the idiostyle of B. Oliinyk]. In: *Linhvistychna palitra* [Linguistic palette], 351–357 (in Ukr.).
  27. Pavlova, I. A. (2002). Chyslivnyky u poetychnomu teksti [Numerals in the poetic text]. In: *Nauk. visn. Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky* [Scientific Journal of Volyn state University named after Lesya Ukrainka], (5), 76–80 (in Ukr.).
  28. Pavlova, I. A. (2010). Chyslivnyk yak verbalnyi syhnal fenomenu pretsedentnosti u poetychnomu dyskursi shistdesiatnykiv [The numeral as a verbal signal of the phenomenon of precedent in the poetic discourse of the sixties]. In: *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Filolohiia* [Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Philology], 910 (60/I), 558–564 (in Ukr.).
  29. Sodomora, A. (1999). Naodyntsi zi slovom [Alone with the word]. Lviv : Litopys, 475 (in Ukr.).
  30. Suchasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian literary language] (1969). Kyiv : Nauk. dumka, 2, 364 (in Ukr.).
  31. Tokarchuk, V. A. (2013). Nominatyvni odyntsi z numeralnym komponentom: linhvokohnityvnyi analiz (na materialy suchasnoi anhliiskoi movy) [Nominative units with a numerical component: linguistic-cognitive analysis (on the material of the modern English language)]. Extended abstract of PhD dissertation (English language). Kharkiv, 20 (in Ukr.).
  32. Khaliman, O. V. (2019). Hramatyka otsinky: morfolohichni katehorii ukrainskoi movy [Evaluation grammar: morphological categories of the Ukrainian language]. Kharkiv: Maidan, 458 (in Ukr.).
  33. Shvachko, S. A. & Medvid, O. M. (1998). Kohnityvnyi aspekt kvantytatyvnykh sliv [Cognitive aspect of quantitative words]. In: *Visn. Kyiv. linhvist. un tu. Filolohiia* [Bulletin of the Kyiv Linguist. Univ. Philology], 1 (1), 33–40 (in Ukr.).
  34. Shevelov, Yu. (2008). Up or out? Z problematyky formuvannia ukrainskoho chyslivnyka yak chastyny movy [Up or out? On the problems of the formation of the Ukrainian numeral as a part of the language]. In: *Vybrani pratsi: u 2 kn. Kn. 1. Movoznavstvo* [Selected works: in 2 volumes. Book 1. Linguistics]. Kyiv : VD «Kyievo-Mohylianska akademiia», 453–460 (in Ukr.).
  35. Cirlot, J. E. (2001). A Dictionary Of Symbols. Second Edition. London: Routledge, 451 (in Eng.).

NUMERAL AND ITS AXIOLOGICAL POTENTIAL

*Oksana Kovtun, Ph. D., Associate Professor at the Department of English Philology,
doctoral student of the Department of Romance Languages and World Literature,
Faculty of Linguistics, Psychology, and Foreign Languages,
Vasyl' Stus Donetsk National University
(Vinnytsia, Ukraine)*

e-mail: o.kovtun.work@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9139-8987>

Scopus-Author identifier: 57218103019

Abstract. Introduction. *The reflection of environmental events occurs in language through the prism of the category of evaluation, which is traditionally interpreted as a result of linguistic expression of logical-philosophical evaluative judgments. In contemporary linguistics, linguoaxiology is actively developing, with its component, the grammar of evaluation, being presented as an independent scientific direction that explores the morphology and syntax of evaluation. This research is primarily focused on the morphology of grammar. Among the parts of speech containing a powerful evaluative potential, the Ukrainian numeral stands out. Despite numerous studies on the issues of defining the status and peculiarities of the numeral functioning, discussions continue regarding the interpretation of this part of speech and its linguistic capabilities.*

The purpose. *The aim of the research is to demonstrate the potential of numerals in modelling evaluative meanings in Ukrainian and English languages. The object of the article is the morphology of evaluation in Ukrainian and English languages, while its subject is the evaluative potential of numerals as a part of speech in Ukrainian and English languages.*

The methods. *The system of special linguistic methods used in the article is based on the integration of applied scientific approaches, specifically the systemic (structural) and functional (discursive) approaches. The axiological method allows us to clarify the features of grammaticalization of the category of evaluation using numeral forms. Additionally, the descriptive method is used to present the material, make generalizations and conclusions, while the comparative method is employed to conduct a comparative analysis of numeral forms in Ukrainian and English. Lastly, the survey method is used to explore the peculiarities of associative content of numeral forms with axiological meanings.*

Main results of the study. *Despite the peripheral nature of numerals, research aspects related to their study have not been exhausted to date. In the 21st century, numerals have begun to be studied within the focus of pragmatic, linguo-cognitive, and linguo-conceptual paradigms of knowledge. This includes perspectives from new directions in linguistics such as poetic grammar, precedent theory, discourse linguistics, assessment morphology, grammatical stylistics, as well as comparative-historical and comparative-contrastive linguistics. It is noted that Ukrainian numerals have significant potential in modelling evaluative meanings, expressions, and artistic language tools, as they can verbalize a range of evaluative meanings, including emotional evaluations, which are important for the development of assessment morphology. A system of evaluative meanings that numerals in the Ukrainian language can verbalize has been identified.*

Originality. *This marks the first analysis in Ukrainian linguistics of the evaluative potential of the numeral and the classification of evaluative meanings corresponding to evaluation it expresses.*

Conclusions and specific suggestions of the author. *Analysis of the unique manifestation of numeral meanings in language allows us to conclude that the linguistic personality as a subject of cognition, manifested in evaluative categorization, creates numeral meanings based on its knowledge, intellect, and social settings. At the same time, the interpretation of numeral meanings occurs based on the actualization not of denotative-significant meaning but on the system of developed connotations in linguistic cultures. This allows linguistic personalities to focus attention on specific potential meanings of certain numerals. Studying grammar within the focus of axiology allows us to observe the dynamics of the grammatical system, shapes a new perspective on traditional issues, and consequently contributes to the development of grammatical science itself.*

Key words: *linguoaxiology, grammar of evaluation, grammar of morphology, category of evaluation, evaluative meaning, numeral, functional load.*

Надійшла до редакції: 15.03.24

Прийнято до друку: 01.05.24